

PÁKOVICS ENIKŐ

A győri Czuczor Gergely Bencés Gimnázium diákkönyvtára

„...a falak, a melyek egykor körünkben látták a haza Bölcsét, a nemzet Vértanúját, az első miniszterelnököt, a Kisfaludy-testvérpárt s közéletünknek annyi egyházi s politikai jelesét...”

(Francsics Norbert OSB)

I. Történeti bevezető

A csaknem négyszáz éves intézményt a jezsuiták alapították 1626-ban. Ezzel egyidejűleg létrehoztak egy könyvgyűjteményt is, amely ma kb. 800 kötetből áll, és tartalmaz ósnyomtatványt is. Később – a bencés rend által – az ún. Jezsuita könyvtár 20 000 kötetre bővült, és ma megtalálhatók benne a XX. század első felében keletkezett dokumentumok is. Az intézmény 1707-től 1850-ig megszakításokkal Jogakadémiaként is működött. 1802-ben, a jezsuita rend feloszlása után a bencések vették át a tanítást.

A könyvtár – az évkönyvek tanúsága szerint – az állomány növekedésével, illetve az épület átalakításaival párhuzamosan többször is új helyet kapott. A tanári- és diákkönyvtár szétválasztására utal egy 1935-ös évkönyvből származó adat. E szerint a tanári könyvtár 16 500, míg a diákkönyvtár 3200 kötetet számlál. (Az ún. tanári könyvtár ma a Jezsuita könyvtár anyagát képezi.) Az évkönyv említi ún. „segélyezőkönyvtárat” is, amely tankönyvet kölcsönöz szegényebb diákoknak. Az egyre növekvő diákkönyvtár több költözést követően a jelenlegi helyére került, amely az épület díszterméből nyílik. Az 1980-as évek elején a Cziráki László atya által vezetett könyvtárat Z. Szabó László avatta fel. Ekkor - csaknem 10 000 kötettel - a legkorszerűbb és legnagyobb gimnáziumi könyvtárak közé tartozott. Cziráki László halála után (1981) Klatsmányi Mercédesz tanárnő vette át a könyvtár vezetését a 2004/2005-ös tanévig.

Érdekes, hogy az 1935-ös (3200 k.) adattal szemben egy 1950-es leltárkönyv csupán 2200 kötettről beszél. Ez utal az iskola időközbeni államosítására. Ma 20 000 kötettről beszélhetünk, keletkezési idejüket tekintve 1830-tól napjainkig. (Mivel a diákkönyvtár történetének dokumentálása még nem történt meg, az adatok sajnos hiányosak.)

II. Az állomány jellemzői

A mintegy 20 000 kötet 90 m²-en helyezkedik el. Megoszlásuk nem a hagyományos könyvtári rend szerint történik. A szépirodalmat magyar- és világirodalomra bontották, ill. néhány sorozatot is elkülönítettek (pl. Magyar Remekírók, Jókai-gyűjtemény, stb.) A szakirodalmon belül jelentősebb mennyiséget képvisel a vallás, az irodalomtörténet,

a művészettörténet, a földrajz – különös tekintettel az útleírásokra –, a fizika és a filozófia. Fejlesztésre szorul a pedagógia, a számítástechnika, ill. az audiovizuális dokumentumok állománya.

III. A könyvtár értékei

Az útleírás-gyűjtemény

Eme könyvek létének értelmét különösen találóan fejezi ki Bessenyei György gondolata: „Olvass, és az egész világot megismered!” A mintegy 100 kötetes gyűjtemény legértékesebb darabjai 1945 előttiak, leginkább XIX. századiak:

1. Vámbéry Ármin: *Vándorlásaim és élményeim Perzsiában* (Pest: Heckenast, 1867.)
2. Zádori János: *Spanyol-út 1868* (Pest: Ath., 1869.)
3. Maszlaghy Xavér Ferenc püspök, utazó könyvei, pl.: *Délfranciaországból uti vázlatok* (Bp.: Szent István, 1875.)
4. Rudolf trónörökös: *Tizenöt nap a Dunán* (Ford. Paszlavszky József, 1890.)

Az eredetileg 1875-ben, németül írt munkát Rudolf útítársa tárta magyarul a nagyközönség elé. A trónörököséről kevesen tudják, hogy szenvedélyes természetjáró és kiváló ornitológus volt. Paszlavszky József írja róla: „Igazi barátja volt ő a természetnek, s a mikor a közönség azt tudta róla, hogy csak a vadászat örömeit élvezi, igen értékes megfigyeléseket végzett s tudományos kérdések eldöntéséhez gyűjtött adatokat. Vadászatain, kisebb-nagyobb kirándulásain és utazásain mindig a természet, kivált pedig a madarak megfigyelése volt a főcél.”²

5. Kreitner Gusztáv: *Gr. Széchenyi Béla keleti utazása...* (Bp.: Révai, 1882.)

Széchenyi István nagyobbik fia több utazást is tett. Gr. Zichy Jenővel bejárta csaknem egész Európát: Angliát, Franciaországot, Itáliát és a Balkánt. 1862-ben Kanadába utazott, majd Afrikában oroszán vadászatokat szervezett. 1877-ben indult el társaival a nagy útra: Triesztből Bombay-ba, majd Belső-Ázsiába. Magával vitte Lóczy Lajos geológust, aki barlangokat fedezett fel (Buddhista barlangok), Bálinth Gábor nyelvészt, aki az út vége előtt visszautazott, és a fenti könyv szerzőjét, Kreitner Gusztáv topográfus- katonatisztet. (Széchenyi Béla maga is kiadta útinaplóját, Kreitner előtt.)

6. Höhnelt Lajos: *Teleki Sámuel Gróf felfedező útja Kelet-Afrika Egyenlítői vidékein 1887-1888-ban* (Bp.: Ráth Mór, 1892.)

Rudolf trónörökössel közösen tett erdélyi vadászatok érlelték meg Telekiben egy afrikai vadászexpedíció tervét. Rudolf sugallta az ötletet, hogy a tervezett utat kösse össze Kelet-Afrika akkor még ismeretlen tájainak felkutatásával. Kísérőül a fiatal, pozsonyi születésű osztrák sorhajóhadnagyot, Ludwig von Höhnelt ajánlotta, aki jártas volt a természettudományokban és kitűnő térképésznek is bizonyult.

7. Almásy László: *Autóval Szudánba. Első autó-utazás a Nílus mentén. Vadászatok angol-egyiptomi Szudánban* (Bp.: Lampel, 1927.)

A „sivatagok atyja” – ahogy egy tevehajcsár elnevezte –, a legendás életű „angol beteg” elsősorban sivatagkutató, autó- és sportrepülő-versenyző volt. 1941-ben behívták, és Rommel hadjáratát kellett segítenie, majd a szövetségeseknek ajánlotta fel szolgálatait, akik alaptalanul kémkedéssel gyanúsították.

A Jókai-gyűjtemény

„Kétség se fér hozzá, hogy egy csodás, jó és ártatlan ember volt, finom lelkű, tele gyöngédséggel és érzékenységgel”³

A 450 kötetes gyűjtemény nem egy darabja még a szerző életében került a könyvtárba. A legkorábbi 1862-ből való:

Magyarhon szépségei (Pest: Heckenast, 1862.)

A gyűjtemény leírása közben derült fény arra, hogy Jókai legkedvesebb regényében, *Az arany emberben* található természetleírás (Vaskapu) szerepel egy másik művében is, amely tizenkét évvel a regény után született: *Magyar föld* (Bp.: Révai, 1884.)

A Jedlik-gyűjtemény (Jedlik-terem)

„Semmi nagyot, semmi dicsőt erőfeszítés és Isten segedelme nélkül ki nem vihetni.”

(Jedlik Ányos)

A Jedlik Ányos tiszteletére alkotott gyűjtemény elkülönítése 2007-ben történt meg. Negyvenyolc matematikai és húsz fizikai témájú könyvből áll, amelyek többnyire a XX. sz. első feléből származnak. Egyetlen könyv nem természettudományi témájú, ám a dedikáció miatt ide tartozik:

Cornelius Nepos fennmaradt minden munkái / ford. Czuczor Gergely (Buda: Kir. Egyetemi Nyomda, 1881.) A dedikáció: „Jedlik Ányosnak, baráti emlékül.” Czuczor és Jedlik nem csupán rendtársak, de unokatestvérek is voltak.

Néhány értékes könyv a gyűjteményből:

- Faraday: *A gyertya természetrajza* (Bp.: Ath., 1921.)
- Ferenczy Viktor: *Jedlik Ányos élete és alkotásai 1800-1835* (Bp., 1938.)
- Fehér Ipoly (bencés): *Kísérleti természettan* (Bp., 1876.)
- Borossay Dávid, Mattyasovszky Kasszián, Holenda Barnabás (bencés szerzetesek) matematikakönyvei

Bencés szerzők a diákkönyvtárban

A bencés szerzők művei is különgyűjteményt alkotnak. 2007-től Pl.:

- Réthei Prikkel Marián: *A magyarság táncai* (1924)
- Acsay Ferenc: *Rónay Jácint élete* (1906)
- Hajdu Tibor- Zoltvány Irén: *Lélektani gondolkodás* (1920)
- Bognár Cecil lélektani munkái
- Radványi Károly: *A Jóisten búzája. Színmű Szent Benedekről* (1929)
- Bánhegyi Jób, Koltai Virgil, Radó Polikárp, Tóth Veremund irodalomtörténeti munkái.

A bencés szerzők között külön helyet foglalnak el Czuczor Gergely munkái:

- A 6 kötetes *Czuczor- Fogarasi nagyszótár*, amely 1862 és 1874 között keletkezett. (Bp., Ath., 1874.)
- Czuczor egyéb művei, pl. költői műveinek első, teljes kiadása, amelyet Zoltvány Irén rendezett sajtó alá. (Bp.: Franklin, 1899.)

Régi ifjúsági olvasmányok

A diákkönyvtár állományában mintegy 300 kötetet jelentenek a XX. század első felének kedvelt ifjúsági olvasmányai. Gyakori témájuk a magyar történelem, ill. áthatja

őket a hazaszeretetre nevelés szándéka. (Pl. Ignác Rózsa: *Anyanyelve magyar*; Rákosi Viktor, Révai József regényei, vagy Gárdonyi Géza, Benedek Elek művei)

- Külön értéket képvisel a Franklin-kiadású, díszes, szép kivitelű *Verne-sorozat* (1905-ig), amelynek darabjai még a szerző életében jelentek meg magyarul.
- Találkozhatunk 2. kiadású, 1943-as *Winnetouval* (ford. Kosáryné Réz Lola), amelynek a végén *Winnetou* keresztény hitre tér. Ezt az elemet az 50-es évek kiadásai már mellőzik...
- Egyenesen ritkaságnak számít az utazók közt említett Almásy László egyetlen ifjúsági regénye, a *Suhanó szárnyak* (1937).

Helyi vonatkozású dokumentumok

A bencés atyák, tudósok művein kívül ide tartoznak az iskolai értesítők, évkönyvek, ill. a győri évkönyvek. Megtalálható itt a város lelkiismeretes orvosának, az országos híró Dr. Petz Lajosnak munkája is: *Győr a kisdedekért* (1890)

A folyóiratok között említésre méltó a *Havi Szemle. Egyházi Lapok* (szerk. Bodnár Zsigmond), amelynek 1869-es 3. évfolyama nem kevesebbről tudósít *Darwin elmélete* című cikkében, hogy magát az elméletet a bencés Rónay Jácint révén ismerheti meg magyarul az érdeklődő közönség. (Rónay: *Fajkeletkezés*, 1864). Vö.: Darwin: *A fajok eredete* 1859-ben jelent meg! Rónay 1849 után Angliában Kossuth gyermekeinek, majd hazatérve Rudolf trónörökösnek és Mária Valériának lesz a nevelője. Még odakint került személyes ismeretségbe Huxley-val és Darwinnal. Ő adja fel az utolsó kenetet az egyik leghíresebb bencés diáknak, a haza bölcsének, Deák Ferencnek.

A legértékesebb dedikációk Czuczor Gergelytől, Tamási Árontól, Vikár Bélától, illetve attól a Hamvay Ödöntől származna k, aki *Az aradi tizenhárom c. művét* (3.k., 1913.) közvetlenül özvegy Damjanich Jánosnénak ajánlotta.

IV. Állomány-karbantartás

A fentebb-korántsem teljességgel- bemutatott művek korából következik, hogy könyvtárunkban kiemelt szerepet kap az állományvédelem. Legutóbb egy kötetési pályázat összegéből, illetve jelentősebb saját ráfordítással sikerült felújítani kb. 150 értékes könyvet. Kb. 200-250 kötet került selejtezésre az erősen rongált állapota, elavultsága, illetve nagy példányszáma miatt. Ezekből a még olvasható, nem értéktelen fölösleget elajándékoztuk. A gyarapítás saját anyagi forrásból, pályázatok útján, ill. ritkábban adományokból történik. Fő szempont a korszerűség, a kevésbé fejlesztett területekre való odafigyelés, a hiányzó kézikönyvek beszerzése és végül, de nem utolsósorban a tanulói igények figyelembevétele. Ez utóbbinál fontos kiismerni magunkat az egyre inkább burjánzó könyvpiacon: válogatva gyűjteni a valóban irodalmi értéket képviselő műveket.

V. Irodalmi nevelés

„A könyvtár annyit ér, amennyire olvasóinak hasznára válik” – írja Konrad Gesner 1545-ben, Bibliotheca Universalisában. E gondolathoz kapcsolódik az állomány feltárásának kérdése, illetve a minél teljesebb körű könyvtári tájékoztatás.

- A feldolgozás 2005 óta számítógépen történik. Előtte korántsem teljes, néhány fiókból álló cédulakatalógust és hagyományos leltárkönyveket alkalmaztak. A kölcsönzés füzetes módszerrel folyt.
- A gépi feldolgozás és kölcsönzés egyszerűsíti a különböző statisztikák készítését: hány beiratkozott olvasó van (felnőtt és tanuló), mit kölcsönöz, mit szeretne olvasni, mennyi időt tölt a könyvtárban, stb.
- Az új könyvek külön asztalon való elhelyezése szintén figyelemfelhívó szerepű.
- A könyvtári órák megismertetik a tanulókkal a könyvtár történetét és működését.
- A tervek között szerepel különböző kulturális estek szervezése és a könyvtári honlap elkészítése, amely folyamatban van.
- Végül nagyon fontos a könyvtár arculatának további alakításánál- az iskola jellegének változásával párhuzamosan (2008 őszétől koedukált intézményként működik) – az új igények figyelembevétele, ill. a kollégák és tanulók segítsége, véleménye.

Források:

1. Élőszó: bencés atyák visszaemlékezése a könyvtár történetére
  2. Internet:
    - Kerekes Engliskranker Tamás: Az angol beteg / transycan.net. 2007.12.16.
    - wikipedia.org
  3. Iskolai évkönyvek, értesítők
- ¹ Francsics Norbert: *A győri Szentbenedekrendi Főgymnasium új épületének ismertetése.* Győr: Fischer, 1889.; 2.o.
- ² Dr. Hadarics Tibor: *Rudolf trónörökös, az ornitológus*
/ kiralyikastely.hu
- ³ Mikszáth Kálmán: *Jókai Mór élete és kora*
/ mek.oszk.hu/00900/00945
(A fényképeket készítette: Dr. Hegedűs Odó OSB)